

EUROPOS SEMESTRO TEMINĖS INFORMACIJOS SUVESTINĖ DARBO RINKOJE REIKALINGI ĮGŪDŽIAI

1. ĮVADAS

Įgūdžiai yra itin svarbūs konkurencingumui ir įsidarbinamumui, nes vykstant struktūriniais pokyčiams, kaip antai globalizacijai ir technologijų pažangai, reikia vis geresnių ir platesnių darbo rinkai svarbių įgūdžių, kad didėtų našumas ir būtų užtikrinamos geros darbo vietos.

Šioje informacijos suvestinėje daugiausia dėmesio skiriama įgūdžiams, tiesiogiai susijusiems su darbo rinkos poreikiais. Išsamesnę aukštojo ir žemesnių pakopų švietimo apžvalgą žr. teminės informacijos suvestinėse „*Aukštasis išsilavinimas*“ ir „*Mokyklos nebaigiantys asmenys*“.

2. UŽDAVINIŲ NUSTATYMAS

2.1. Pagrindiniai įgūdžiai

Jauniems žmonėms būtina turėti pakankamo lygio pagrindinius įgūdžius (raštingumo, gebėjimo skaičiuoti, gamtos mokslų ir technologijų), kad jie galėtų lengvai patekti į darbo rinką, o suaugusiesiems jų reikia, kad jie liktų kokybiškose ir stabiliose darbo vietose. Tačiau daugeliui (20–25 proc.) ir jaunų žmonių pirminio mokymo įstaigose (kaip matyti iš 2015 m. PISA tyrimo rezultatų)¹, ir darbingo amžiaus suaugusiųjų (kaip matyti ir 2012 m.

PIAAC tyrimo rezultatų)² tokių pagrindinių įgūdžių trūksta ir tai sumažina jų gebėjimus susirasti stabilų darbą ir apskritai dalyvauti ekonominiame ir socialiniame gyvenime.

Daugelyje ES šalių vis dar labai didelę dalį sudaro 15 metų asmenys, kurių pagrindiniai įgūdžiai yra prasti³. Tokiems moksleiviams veikiausiai kils didelių sunkumų toliau mokantis, darbo rinkoje ir kasdieniame gyvenime.

Didžiausią dalį sudaro prastai matematiką mokantys asmenys: maždaug 22 proc. ES lygmeniu. Yra tik trys valstybės narės, kurių lyginamasis rodiklis yra mažesnis nei 15 proc.⁴, nors 2012–2015 m. savo rodiklį sugebėjo sumažinti 12 valstybių narių (1 diagrama).

Skaitymo ir gamtos mokslų rezultatai šiek tiek geresni, bet ilgainiui labai suprastėjo.

¹ PISA – EBPO tarptautinio moksleivių vertinimo programa. Išsamiau apie tai, kaip nustatomi tie lygiai, žr. <http://www.oecd.org/pisa/test/>.

² PIAAC – EBPO tarptautinė suaugusiųjų kompetencijos vertinimo programa. Išsamiau apie tai, kaip nustatomi tie lygiai, žr. <http://www.oecd.org/skills/piaac/>.

³ Prastai besimokantys asmenys yra tie, kurių vienos PISA tyrimo sričių (skaitymo, matematikos arba gamtos mokslų) mokėjimo lygis yra mažesnis nei 2.

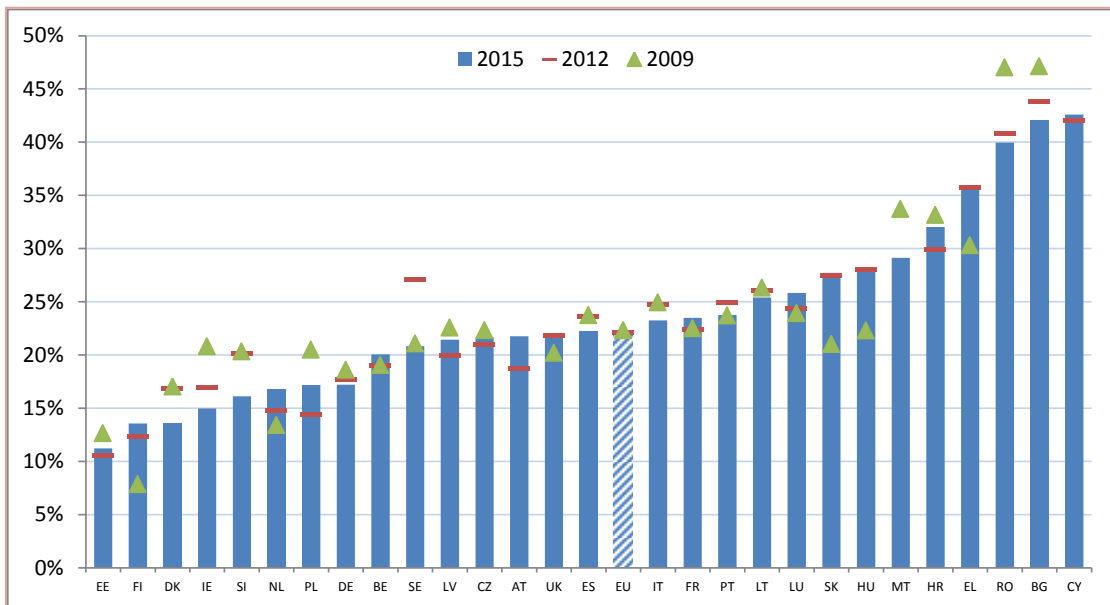
⁴ Pagal bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginę programą (toliau – programa „ET 2020“) valstybės narės susitarė iki 2020 m. pasiekti, kad prastai skaitančių, prastai besimokančių matematiką ir gamtos mokslus 15 metų asmenų dalis būtų mažesnė nei 15 proc.

Bulgarijos, Rumunijos ir Kipro rodikliai prasti visose trijose srityse, ypač matematikos, kurią prastai moka daugiau nei 40 proc. atitinkamos grupės asmenų. Apskritai kalbant, šalyse, kuriose prastai besimokančių moksleivių palyginti mažiau, yra daugiau ir geriausių rezultatų per PISA testus gaunančių asmenų, t. y. tų, kurių lygis yra 5 ir aukštesnis, ir tai veikiau patvirtina, kad šių valstybių švietimo ir mokymo sistemų rezultatai apskritai yra geresni, o ne tai, kad sąmoningai renkama skatinti ne sistemos teisingumą, bet puikius rezultatus.

Švietimo sistemose dar ne visai veiksmingai pavyksta sumažinti

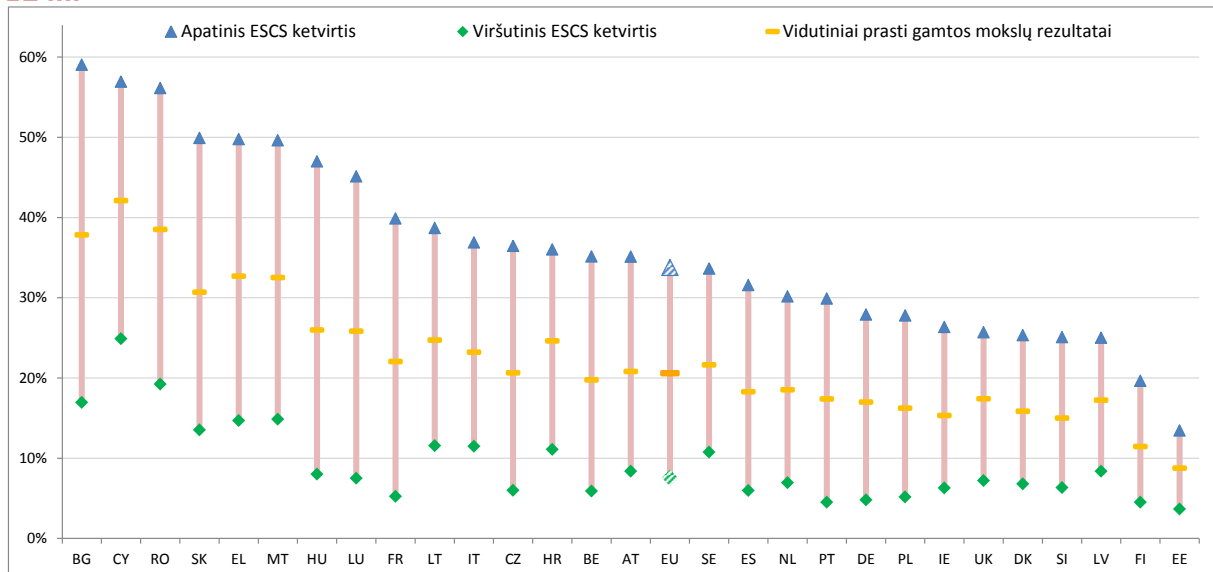
nelygybę. Prastai skaito daug daugiau berniukų nei mergaičių (23,5 proc. ir 15,9 proc.), nors vėliau su skaitymo mokėjimu susiję lyčių skirtumai yra linkę išnykti (kaip matyti iš PIAAC duomenų, susijusių su 16–24 metų asmenimis). Kitose dvejose pagrindinių įgūdžių srityse berniukų ir mergaičių rezultatai panašesni. Socialinė ir ekonominė aplinka ir toliau yra vienas iš pagrindinių lemiamų veiksnių mokyklose įgyjant įgūdžius. Prastai gamtos mokslus besimokančių asmenų dalies skirtumas tarp moksleivių, priskirtinų prie žemiausio socialinio ekonominio statuso ketvirčio, ir aukščiausiam ketvirčiui priklausančių moksleivių labai didelis (2 diagrama).

1 diagrama. Moksleivių, turinčių prastus matematikos įgūdžius, dalis pagal atrinktų metų PISA tyrimo rezultatus

Šaltinis – EBPO (PISA).

2 diagrama. Socialinės ir ekonominės aplinkos poveikis matematikos rezultatams, 2012 m.

Šaltinis – EBPO (PISA).

Tai, kad Europos švietimo ir mokymo sistemose 20 proc. moksleivių neįgyja pagrindinių įgūdžių, glaudžiai susiję su didelėmis alternatyviosiomis sąnaudomis. Tai pabrėžia ne tik problemos mastą siekiant pagerinti švietimo ir mokymo sistemų veiklos rezultatus, bet ir didžiulę galimą naudą, susijusią su didesniu augimu ir užimtumu, kuri būtų gauta, jeigu būtų sumažinta moksleivių, kuriems veikiausiai kils didelių įsidarbinamumo problemų, dalis.

ES šalyse, kurios dalyvavo PIAAC tyrime, darbingo amžiaus suaugusiųjų (16–65 metų) grupėje vidutiniškai 43 proc. asmenų turi vidutinio arba aukšto lygio raštingumo įgūdžius (3–5 lygio). Tai gerokai mažiau nei EBPO vidurkis (49 proc.).

Be to, vienas iš penkių suaugusiųjų dalyvaujančiose ES šalyse turi prastus raštingumo įgūdžius. Mokėjimo skaičiuoti srityje tai net vienas iš keturių. Kalbant apie labai gerus įgūdžius, tik nedaugelis valstybių narių gali pasigirti tokiais pat rezultatais, kurie atitinka geriausiai pasirodančių ES nepriklausančių šalių, kaip antai Japonijos, rezultatus. Kitų ES nepriklausančių šalių, kaip antai Kanados ir JAV, rodikliai panašūs į daugelio ES šalių rodiklius.

Tačiau įgūdžiai labai nevienodai pasiskirsto ES valstybėse narėse.

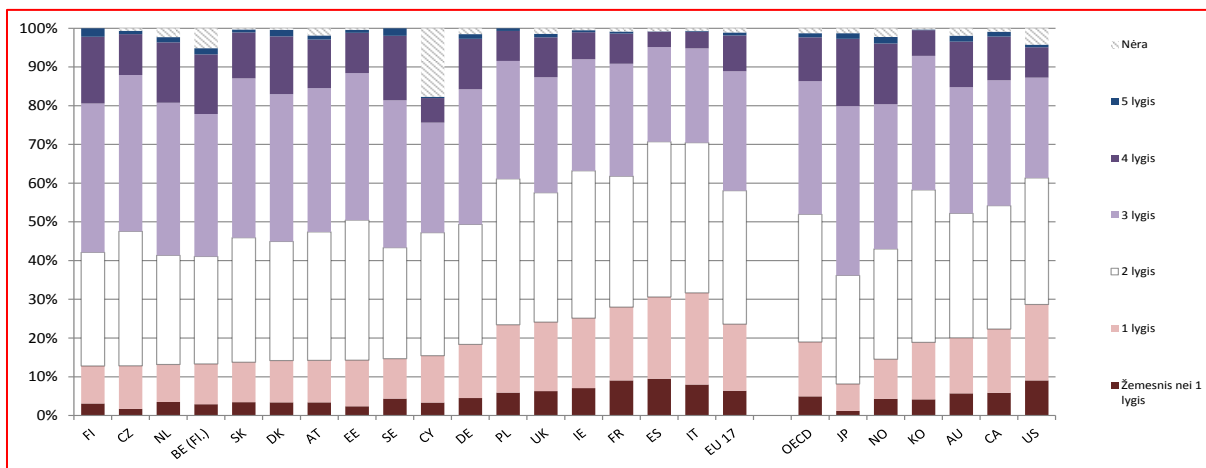
Apskritai kalbant, galima nustatyti tris šalių grupes:

- 1) šalys, kuriose daugelio suaugusiųjų rezultatai yra vidutiniai arba geriausi, o prastų rezultatų pasitaiko retai (kaip antai Nyderlandai, Suomija, Švedija ir Flandrija Belgijoje);
- 2) šalys, kuriose rezultatai nedaug skiriasi nuo EBPO šalių vidurkio, ir
- 3) šalys, kuriose palyginti nedaug asmenų, kurių įgūdžiai vidutiniai arba geriausi, ir labai daug asmenų, kurių įgūdžiai prasti (Ispanija ir Italija).

Kai kuriose šalyse labai prasto lygio įgūdžius dažniausiai turi vyresnio amžiaus žmonės, tačiau kitur (pvz., Kipre ir Jungtinėje Karalystėje), gana prasti ir jaunesnių grupių rezultatai. Be to, tyrimo rezultatais patvirtinama, kad mokėjimo lygis glaudžiai susijęs su tėvų išsilavinimu ir migrantų statusu, bet įvairiose šalyse padėtis skirtinga.

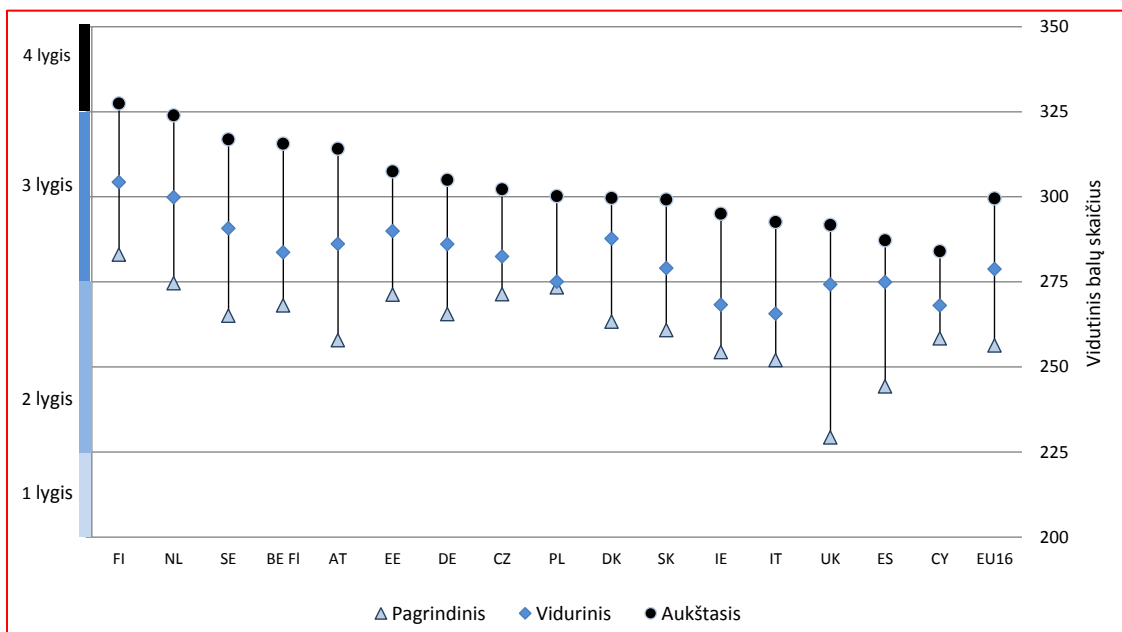
Iš PIAAC rezultatų taip pat matyti, kad tarp šalių yra gana didelių skirtumų, susijusių su vidutiniais panašų išsilavinimą turinčių asmenų įgūdžių lygiais. Pavyzdžiui, Suomijoje, Nyderlanduose ar Švedijoje tik vidurinį išsilavinimą turinčių jaunų žmonių vidutiniai įgūdžiai yra geresni nei aukštojo mokslo laipsnį turinčių asmenų įgūdžiai Ispanijoje ar Kipre.

3 diagrama. 16–65 metų gyventojų dalis pagal kiekvieną raštingumo lygį, 2012 m.

Šaltinis – EBPO (PIAAC). Pastaba. Šalys nurodytos pagal 1 ir žemesnio lygio dalis, jas kartu sudėjus. „Nėra“ – tyrime nedalyvavo.

4 diagrama. Vidutinis raštingumo lygis (16–29 metų grupėje) pagal išsilavinimo lygį, 2012 m.

Šaltinis – EBPO (PIAAC). Pastaba. Šalys nurodytos pagal vidutinį balų skaičių aukštojo mokslo sistemoje.

2.2. Universalieji gebėjimai

Dėl naujų darbo metodų ir dažnesnio darbo vietos keitimo (dėl būtinybės arba atsiradus galimybei) reikia įvairesnių

gebėjimų. Universalieji⁵ gebėjimai – tai gebėjimai, svarbūs norint susirasti darbą

⁵ Gebėjimai, kuriuos turi asmenys ir kurie yra naudingi kitose darbo vietose ir profesijose nei tos, kuriose jie dirba dabar ar dirbo neseniai. Tie gebėjimai taip pat gali būti įgyti ne darbe arba užsiimant laisvalaikio veikla ar dalyvaujant švietimo ar mokymo programose. Apskritai kalbant, tai gebėjimai, įgyjami tam tikromis sąlygomis arba konkrečiai situacijai ar problemai spręsti, kuriuos galima naudoti ir kitomis sąlygomis.

ir įgyti profesiją įvairiose dabartinėse arba ankstesnėse srityse. Šiuo metu 40 proc. darbdavių praneša, kad jiems sunku rasti tinkamų įgūdžių turinčius asmenis, ir daugelis skundžiasi, kad kandidatams į darbo vietas trūksta būtent universaliųjų gebėjimų⁶.

Daugiau nei pusei ES darbuotojų darbo vietoje reikia užsienio kalbų įgūdžių (nors tokie įgūdžiai paprastai siejami su tam tikru darbo vietų pogrupiu). Tačiau tik 42 proc. moksleivių paauglių yra gerai moka pirmąją užsienio kalbą⁷.

Nors darbdaviai vertina iniciatyvius darbuotojus, gebančius prisitaikyti prie sunkumų ir kintančios aplinkos⁸, ES gyventojų verslumo įgūdžiai vis dar menki. Yra vos kelios valstybės narės, kuriose daugiau kaip pusė suaugusių gyventojų mano, kad turi reikiamų įgūdžių ir žinių, kad galėtų pradėti verslą⁹.

Be to, tik pusė 15 metų ir vyresnių ES gyventojų sutinka, kad mokyklinis ugdymas padėjo jiems išsiugdyti iniciatyvos jausmą ir tam tikrą verslumą (žr. 5 diagramą)¹⁰.

2.3. Įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitiktis

Tai reiškia, kad įgūdžių paklausa darbo rinkoje neatitinka jų pasiūlos. Kitaip tariant, darbdaviai ieško vienokių įgūdžių, o darbo ieškantys asmenys ar darbuotojai siūlo kitokius. Jeigu tokia neatitiktis, kuri gali būti įvairių formų,

išlieka ilgai, žmonės, darbdaviai ir visuomenė gali patirti trumpalaikių ir ilgalaikių ekonominių ir socialinių nuostolių.

⁶ OECD/European Union, *The Missing Entrepreneurs 2015: Policies for Self-Employment and Entrepreneurship*, OECD Publishing, 2015.

⁷ ES įgūdžių panorama (2014 m.), Užsienio kalbų analizė, kurią Europos Komisijos užsakymu parengė ICF GHK ir Cedefop.

⁸ OECD/European Union, *The Missing Entrepreneurs 2015: Policies for Self-Employment and Entrepreneurship*, OECD Publishing, 2015.

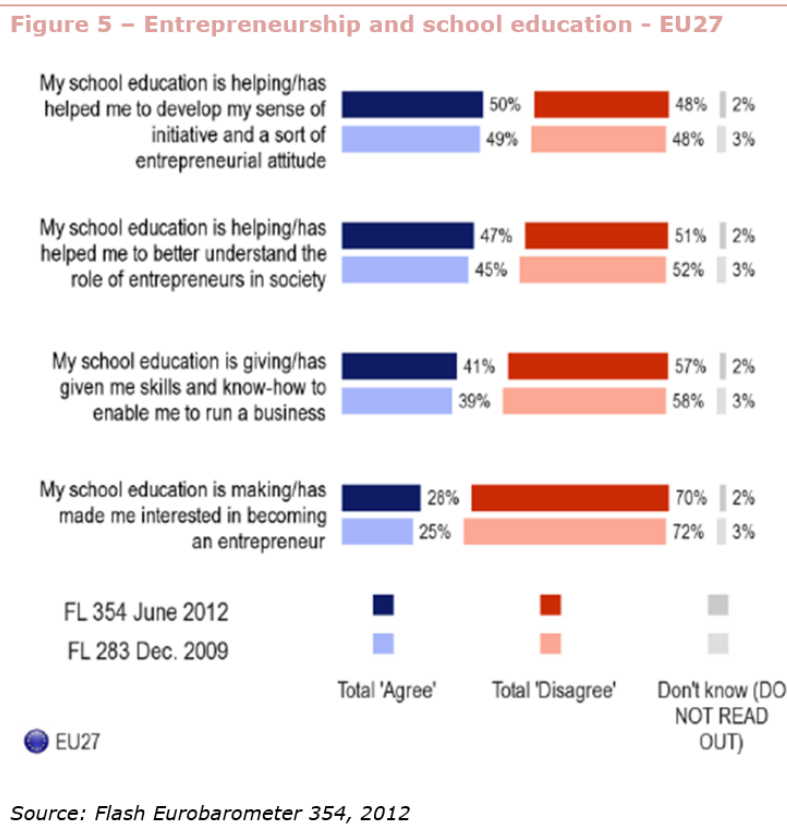
⁹ Kelley D., Singer S., Herrington M., *2015/16 Global Report*, Global Entrepreneurship Monitor.

¹⁰ Europos Komisija, greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 354 „Verslininkai ES ir pasaulyje“, 2012 m.

Politikos formuotojai ir mokslininkai sutelkia dėmesį į tris pagrindinius aspektus:

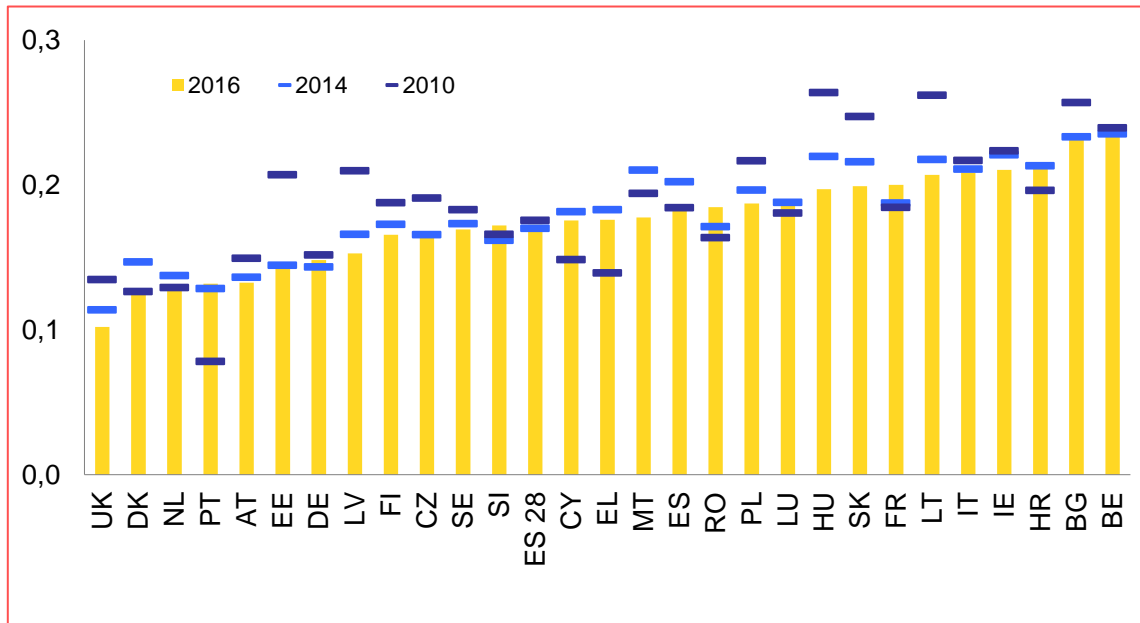
- 1) makroekonominių įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitiktį, t. y. siūlomoms darbo vietoms reikiamų įgūdžių ir bedarbių turimų įgūdžių skirtumus įvairiais kvalifikacijos lygmenimis;
- 2) konkrečių įgūdžių trūkumą, kai darbdaviai negali rasti konkrečius įgūdžius ar profesiją turinčių darbuotojų, ir
- 3) įgūdžių neatitiktį darbo vietoje, kai skiriasi įdarbintų asmenų įgūdžiai ir įgūdžiai, kurių reikia, kad jie galėtų atlikti savo darbą¹¹. Europos semestrai gali būti naudingesni įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitikties makroekonominiai rodikliai, nes jie patikimesni, dažniau renkami ir glaudžiau susiję su pagrindinėmis politikos problemomis, kaip antai ilgalaikis ar struktūrinis nedarbas.

Vienas iš būdų pamatuoti makroekonominių įgūdžių neatitiktį – įvertinti, kaip įvairių įgūdžių grupių (kvalifikuotų, vidutinio lygio ir nekvalifikuotų darbuotojų) užimtumo lygiai skiriasi nuo visų tam tikros šalies gyventojų užimtumo lygio tam tikrais metais. Kuo didesnis skirtumas (santykinė dispersija), tuo didesnė makroekonominių įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitiktis. 6 diagramoje parodyta, kaip ES valstybės narės šioje srityje atrodo viena kitos atžvilgiu. Užimtumo lygio dispersija labai didelė Belgijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Airijoje ir Italijoje. Daugeliu atvejų tai lemia nedideli nekvalifikuotų darbuotojų užimtumo lygiai (visų pirma, palyginti su kvalifikuotų darbuotojų užimtumo lygiais). Nors siekiant suprasti pagrindinius lemiamus veiksnius reikia atlikti nuodugnesnę kiekvienos šalies analizę, ilgalaikių tendencijų nagrinėjimas taip pat gali būti naudingas.

¹¹ Išsamią apžvalgą žr. Kiss, A. and Vandeplas, A. (2015) *Measuring Skills Mismatch*, Analytical Webnote 7/2015, DG EMPL.

6 diagrama. Santykinė užimtumo lygių dispersija pagal išsilavinimo lygius

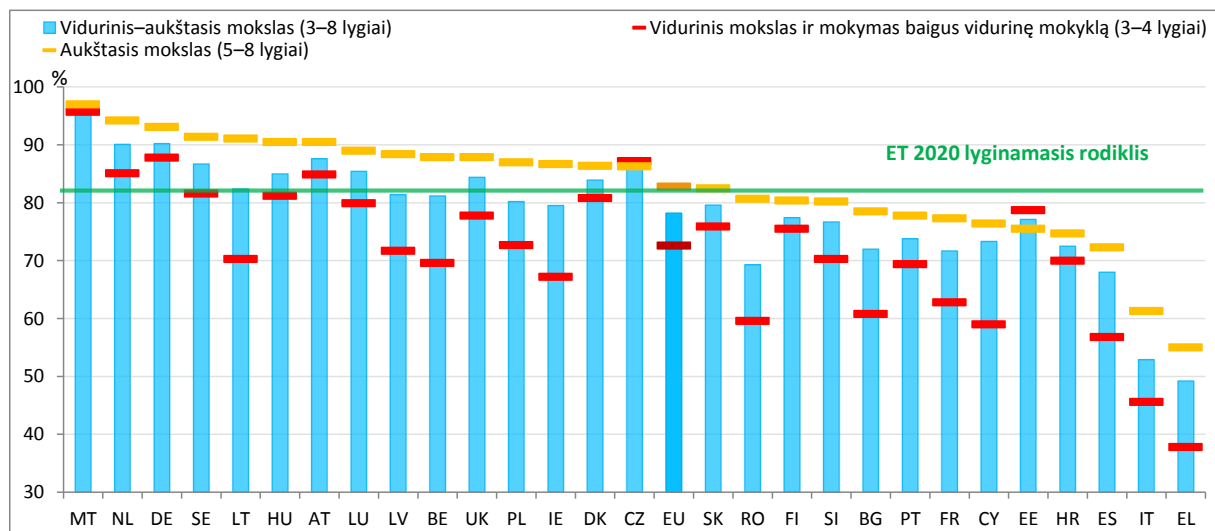

Šaltinis – savarankiški skaičiavimai remiantis Eurostato duomenimis. Metinis vidurkis, grindžiamas keturių ketvirčių vidurkiu.

Nors per krizės laikotarpį darbo rinkos rezultatai pablogėjo ir aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų grupėje, jaunų žmonių įgyjamos žinios, įgūdžiai ir požiūriai vis tiek padeda jiems iš švietimo sistemos pereiti į darbo rinką. 7 diagramoje parodyta neseniai studijas

baigusią ir dirbančių jaunų žmonių procentinė dalis, palyginti su lyginamuoju rodikliu, kurį Taryba nustatė 2012 m. ir pagal kurį iki 2020 m. bent 82 proc. neseniai studijas baigusią jaunų žmonių turėtų būti įdarbinta.

7 diagrama. Įsidarbinamumas: neseniai studijas baigusią 20–34 m. asmenų užimtumo lygiai, 2016 m.

Šaltinis – Eurostato darbo jėgos tyrimas.

2016 m. visoje ES neseniai studijas baigusių jaunų žmonių užimtumo lygis dar labiau padidėjo iki 78,2 proc. ir tai įtvirtino neseniai vykusį laipsnišką atsigavimą. Nuo 2013 m. vidurinę mokyklą baigusių asmenų užimtumo lygis padidėjo 3,2 procentinio punkto, o aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų lygis padidėjo 2,1 procentinio punkto. Taigi aukštąjį išsilavinimą turinčių jaunų žmonių įsidarbinamumo lygis yra 10 procentinių punktų didesnis nei vidurinę mokyklą baigusių asmenų. Šis pranašumas akivaizdus visose valstybėse narėse, išskyrus Estiją ir Čekiją.

Profesinio rengimo ir mokymo srityje iš Jungtinio tyrimų centro atlikto tyrimo duomenų¹² matyti, kad daugelyje ES šalių vidurinę mokyklą baigusių moksleivių, dalyvavusių į profesinį rengimą ir mokymą (PRM) orientuotose programose, užimtumo lygiai yra didesni nei tokiose programose nedalyvavusių asmenų. Jų nedarbo ir neaktyvumo lygiai taip pat mažesni¹³. EBPO analizė¹⁴ patvirtina, kad, įgijus vidurinį išsilavinimą ir aukštesnįjį profesinį išsilavinimą turint vidurinį išsilavinimą, PRM siejamas su didesne įsidarbinimo tikimybe (9 diagrama), bet šiek tiek mažesniu valandiniu darbo užmokesčiu.

Skirtumai nedideli, ypač vertinant pagal lytis. ISCED 5 lygmenyje akademinis išsilavinimas suteikia didelį pranašumą pajamų ir užimtumo požiūriu.

3. POLITIKOS SVERTŲ UŽDAVINIAMS SPRĘSTI NUSTATYMAS

Pakankamai investuojant į švietimo ir struktūrines reformas, kurias

¹² JRC CRELL (2015): Education and youth labour market outcomes: the added value of VET. Technical briefing; remiamasi Eurostato specialiai atrinkta Darbo jėgos tyrimo informacija dėl 2014 m. trečiojo ketvirčio.

¹³ Įvertinta kaip dirbančių 20–34 metų asmenų, kurių aukščiausias išsilavinimo lygis yra vidurinis arba aukštesnysis profesinis turint vidurinį išsilavinimą (ISCED 3-4), dalis.

¹⁴ EBPO (2015): *The effects of vocational education and training on adult skills and wages. What can we learn from PIAAC?*

įgyvendinant didinamas švietimo ir mokymo sistemų veiksmingumas ir efektyvumas, gali pagerėti **pagrindiniai įgūdžiai**. Siekiant sumažinti prastus įgūdžius turinčių jaunų žmonių skaičių, įtraukia politiką taip pat reikia orientuoti į nepalankias socialines ekonomines sąlygas turinčių arba kitokioje kalbinėje aplinkoje augančių moksleivių rezultatų gerinimą.

Pirminis profesinis rengimas ir mokymas vertinamas palankiai, nes ugdomi su konkrečiu darbu susiję įgūdžiai ir universalieji gebėjimai, padedama pereiti į darbo rinką, palaikyti ir atnaujinti darbo jėgos įgūdžius. Kasmet profesinio mokymo programoje dalyvauja daugiau nei 13 mln. besimokančiųjų. Vis dėlto darbo rinkos prognozėse matyti, kad ateityje keliose valstybėse narėse truks PRM programas baigusių asmenų¹⁵.

Neseniai vidurinę mokyklą ir profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą mokyklą baigusiems ir PRM kvalifikaciją įgijusiems asmenims paprastai lengviau pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką. Jų užimtumo lygiai taip pat didesni, palyginti su bendrojo lavinimo programų dalyviais, kurie pasiekia panašius išsilavinimo lygius. Nepaisant to, daugeliui jaunų žmonių ir jų tėvų PRM vis tiek nėra toks patrauklus, kaip akademinio išsilavinimo kryptis.

Faktiškai būtų galima toliau iš esmės gerinti PRM programų patrauklumą ir jų aktualumą darbo rinkoje. Kadangi valstybėse narėse tokių programų nepakanka, visiškai išnaudojamos mokymosi darbo vietoje galimybės. Vis dar nepakankamos ir galimybės pereiti iš PRM į aukštojo mokslo sistemą.

Kalbant apie kokybę, kiekvienas PRM programos dalyvis turėtų būti pasiruošęs gyventi ir dirbti vis labiau globalizuotoje visuomenėje, be kita ko, mokytis užsienio kalbų.

¹⁵ Europos Parlamentas (2015), *Labour market shortages in the European Union* (<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/home.html>).

Maždaug 50 proc. ES besimokančiųjų vidurinėje mokyklose, profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą mokyklose ir aukštojo mokslo trumpųjų studijų lygmenyse dalyvauja profesinio rengimo ir mokymo (PRM) programose. Taigi PRM yra svarbus įgūdžių ir kompetencijos šaltinis ES ekonomikai.

Todėl pirminio PRM sistemose turi būti ugdomi pakankami pagrindiniai, universalieji ir profesiniai įgūdžiai, atitinkantys darbdavių poreikius. Tokiose sistemose besimokantieji taip pat turėtų išmokti mokyti toliau ir nesunkiai pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką, iš vienos darbo vietos į kitą arba po nedarbo laikotarpio grįžti į darbo rinką.

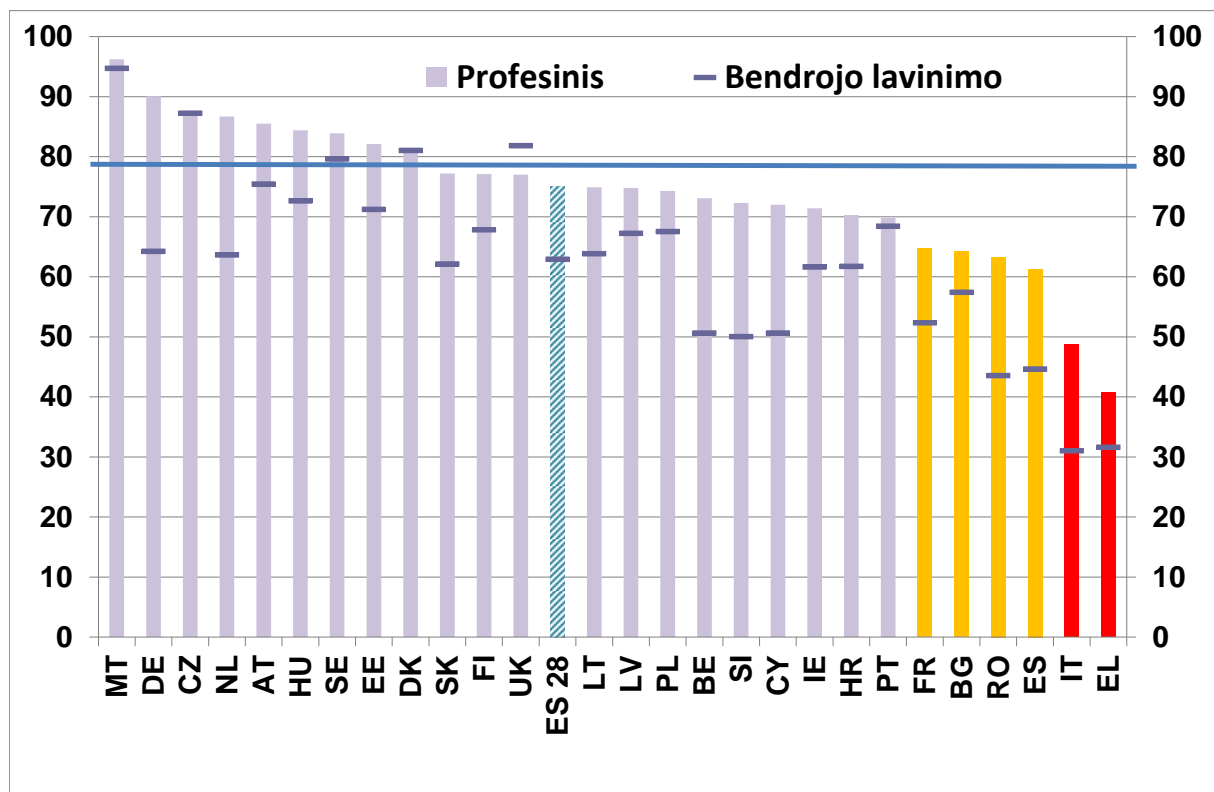
Pastarųjų kelerių metų ekonominėje ir sektorinėje politikoje dėmesys sutelkiamas į išsilavinimo svarbą darbo rinkai, jaunų žmonių užimtumo lygius ir

perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką.

Asmenys, įgiję pirminį išsilavinimą vidurinėje mokykloje arba profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą mokykloje ir turintys PRM kvalifikaciją paprastai lengviau pereina į darbo rinką nei tie, kurie vidurinėje mokykloje arba profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą mokykloje įgyja bendrąjį išsilavinimą ir netęsia studijų.

Neseniai PRM programas baigusių asmenų bendras užimtumo lygis ES 2016 m. buvo 75 proc. Todėl jų užimtumo rezultatai geresni nei neseniai vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų, kurie dalyvavo bendrojo lavinimo programose (62,9 proc.) (8 diagrama).

8 diagrama. Asmenų, neseniai baigusių vidurinę mokyklą arba profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą mokyklą, užimtumo lygis 2016 m.

Šaltinis – Eurostatas (darbo jėgos tyrimas, 2016 m.). Internete skelbiamų duomenų kodas: edat_lfse_24.

Rodikliu matuojamai 20–34 metų asmenų, baigusių studijas 1–3 metus anksčiau nei buvo atliktas tyrimas ir gavusių vidurinio išsilavinimo (ISCED 3) arba profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą diplomą (ISCED 4), užimtumo lygiai, palyginti su tos pačios amžiaus grupės atstovais, kurie šiuo metu nedalyvauja jokiame formaliojo arba neformaliojo švietimo ar mokymo programoje.

Apskritai tai reiškia, kad PRM tinka jauniems žmonėms, kurie neketina studijuoti aukštojo mokslo programose. Vis dėlto už vidutinių rezultatų slypi tam tikri skirtumai tarp valstybių ir rodo, kad PRM kokybę dar galima pagerinti tose šalyse, kuriose PRM rezultatai yra prastesni už ES vidurkį.

Pastaraisiais metais absoliutus PRM programų dalyvių skaičius ir jų dalis, palyginti su visu vidurinės mokyklos moksleivių skaičiumi ES mažėja.

Bendras pagal pirminio PRM programas, suteikiančias ir vidurinį išsilavinimą, besimokančių asmenų skaičius ES nuo 2013 m. sumažėjo maždaug 500 000 (4,7 proc.) ir 2015 m. siekė 10 309 154. Tokia mažėjimo tendencija buvo akivaizdi visose keturiose šalyse, kuriose buvo daugiausia PRM programų dalyvių, sudarančių daugiau nei 50 proc. visų ES PRM programų dalyvių.

Taigi santykinė PRM programų dalyvių dalis sumažėjo nuo 48,9 proc. 2013 m. iki 47,3 proc. 2015 m.

Tačiau tarp šalių yra didelių skirtumų, susijusių su absoliučiais ir santykiniais PRM sistemų mastais. Iš dalies tai lemia įvairiose šalyse siūlomų PRM programų įvairovė.

Kai kuriose ES valstybėse narėse palyginti daug jaunų žmonių renkasi bendrojo lavinimo vidurinę mokyklą, bet netęsia studijų aukštojo mokslo įstaigoje (9 diagrama).

Didelė tokių jaunų žmonių dalis verčia daryti prielaidą, kad galima sudaryti papildomų galimybių jiems įgyti profesinę kvalifikaciją vidurinėje mokykloje, ją baigus arba aukštojo mokslo lygmeniu.

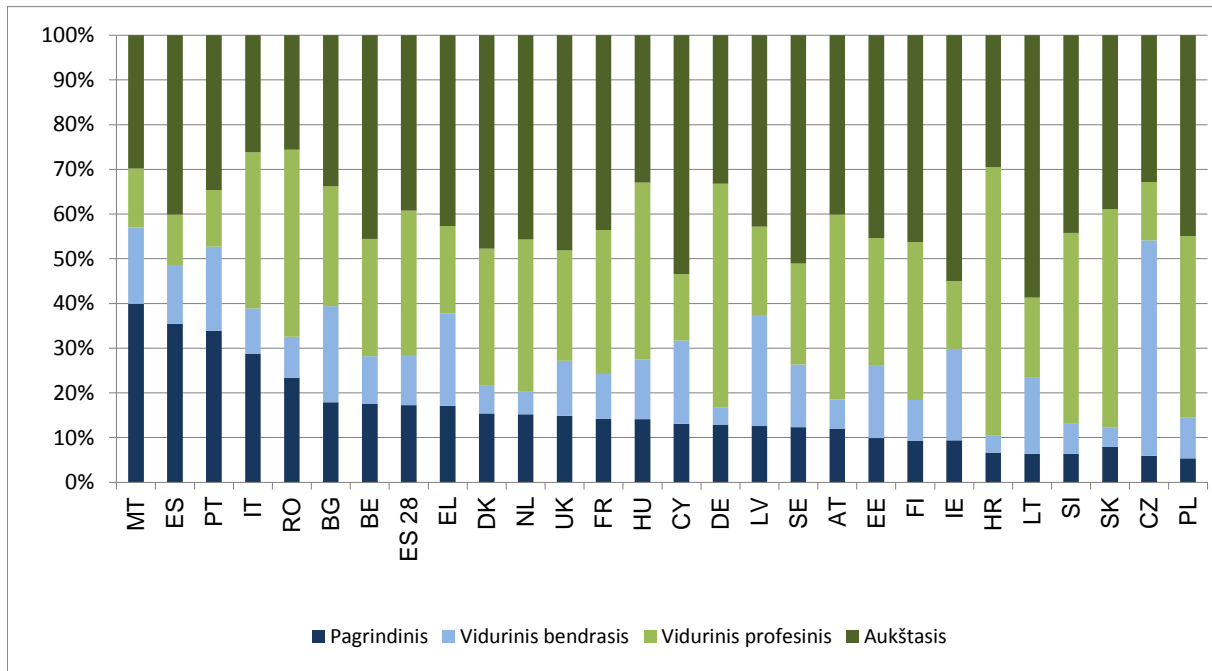
Valstybės narės gali išplėsti pirminį PRM įvairiomis priemonėmis, atsižvelgdamos į įvairių kvalifikacijų paklausą darbo rinkoje. Didinti profesinio rengimo ir mokymo vidurinėje mokykloje patrauklumą ir galimybes ypač naudinga šalims, kuriose daug moksleivių nebaigia mokyklos. Tose šalyse PRM galėtų iš esmės padėti padidinti išsilavinimo lygį.

Šalyse, kuriose daug vidurinę mokyklą baigusių asmenų netęsia studijų aukštojo mokslo įstaigose, galbūt vertėtų sudaryti daugiau galimybių dalyvauti PRM programose profesinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą mokyklose arba aukštojo mokslo trumpųjų studijų lygmenyse.

Siekdamos spręsti nemažėjančią jaunimo nedarbo problemą valstybės narės taip pat turėtų sudaryti galimybes mokytis suaugusiesiems, kad jauni žmonės, jau palikę pirminio lavinimo sistemą, galėtų grįžti į švietimo ir mokymo sistemą.

Pavyzdžiui, šią problemą būtų galima išspręsti tikslingiau panaudojant ESF, ypač atsižvelgiant į tai, kad 2007–2013 m. bedarbiams skirtas mokymas pripažintas viena iš veiksmingiausių ESF intervencijos priemonių (3.5 skirsnis).

9 diagrama. 30–34 metų jaunimo išsilavinimo lygis, 2016 m.

Šaltinis – Eurostato darbo jėgos tyrimas, 2016 m. [edat_ifs_9914].

Pastaba. Šis rodiklis parodo aukščiausią 30–34 metų asmenų pasiektą išsilavinimo lygį.

PRM pranašumas yra tai, kad dalyvaudami programoje žmonės gali ugdyti įgūdžius ir gebėjimus, tiesiogiai svarbius darbo rinkai. Esama įvairių priemonių, kuriomis užtikrinama, kad profesinės mokyklos ir mokymo centrai teiktų aktualų realijas atitinkantį konkrečių profesijų specialistų mokymą. Tokių priemonių pavyzdžiai – privačiojo sektoriaus dalyvavimas rengiant ir vertinant mokymo programas, profesinius standartus ir besimokančiųjų testavimą. Be to, vienas iš paprasčiausių būdų užtikrinti, kad besimokančiųjų įgyti įgūdžiai būtų svarbūs darbo rinkai, – mokymą iš dalies organizuoti ne mokymo įstaigoje, o, pavyzdžiui, profesinės praktikos vietoje.

Vienas iš geriausiai žinomų tokio PRM organizavimo pavyzdžių – pameistrystė. Tai formaliojo PRM programa, kurioje dalyvaujant pakaitomis įgyjama darbo patirtis (praktinio darbo patirtis darbo vietoje) ir mokomasi mokymo įstaigoje (teorinio ir praktinio mokymo laikotarpiai mokykloje arba mokymo centre)¹⁶. Sėkmingai baigus tokį mokymą turėtų

būti įgyjama nacionaliniu lygmeniu pripažinta kvalifikacija.

Neretai darbdavį ir pameistrį sieja sutartiniai santykiai ir pameistris už darbą gauna atlyginimą.

Pameistrystė nėra vienintelė galima mokymosi darbo vietoje sistema. Yra ir kitų, ne tokių intensyvių mokymosi darbo vietoje būdų. Tai, pavyzdžiui, mokymo įstaigoje dėstoma PRM programa, kurioje yra mokymo darbo vietoje dalių, paprastai sudarančių mažiau nei 50 proc. mokymo programos trukmės.

Taip pat yra būdų organizuoti mokymą darbo vietoje mokymo įstaigos patalpose, įrengiant mokymo programoms skirtas laboratorijas, dirbtuves, virtuves, restoranus arba sukuriant praktikuotis skirtas įmones ir imitacinius arba tikruosius verslo projektus¹⁷.

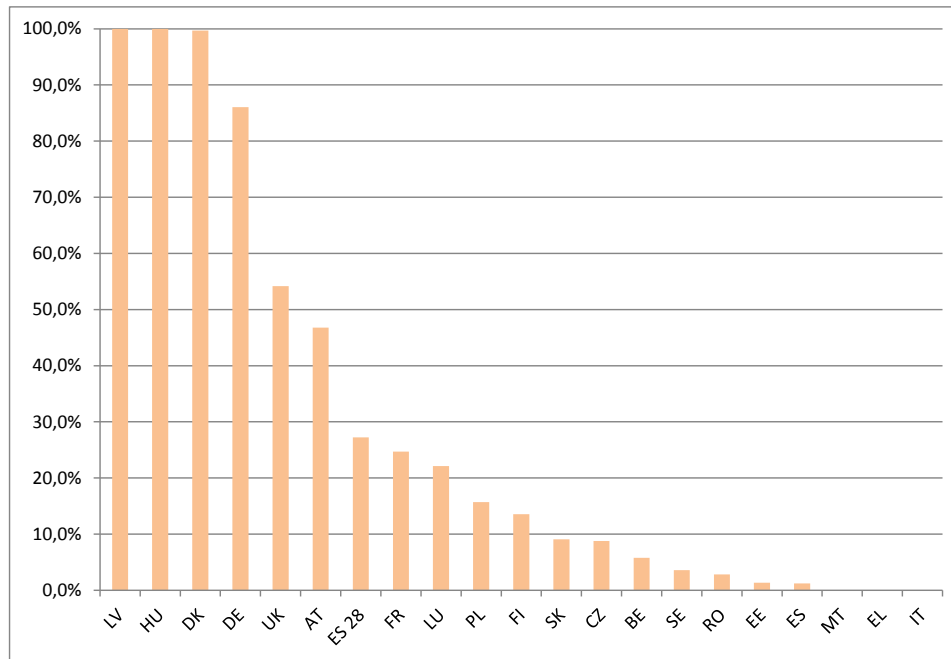
¹⁷ Europos Komisija (2013), *Work-based learning in Europe: Practices and policy pointers*
http://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf.

¹⁶ Europos Komisija (2015), *Apprenticeships – a form of work-based learning*.

Palygintinų duomenų apie dabartinę padėtį, susijusią su mokymosi darbo vietoje programų statusu pirminio švietimo ir mokymo sistemose visose valstybėse narėse, nėra daug.

Vis dėlto iš turimų duomenų (10 diagrama) aišku, kad jungtines mokymosi klasėse ir darbo vietoje programose labai paplitusios Latvijoje, Danijoje, Vengrijoje ir Vokietijoje.

10 diagrama. Jungtinėse mokymosi klasėse ir darbo vietoje programose dalyvaujantys pirminio PRM moksleiviai, 2015 m.

Šaltinis – Eurostatas (UOE, 2015 m. [educ_uae_enrs04]). MT, EL ir IT duomenų nėra.

Atsižvelgiant į tai, kad iš esmės sutariama, jog daugiau galimybių dalyvauti kokybiškose pameistrystės programose būtų veiksminga priemonė užtikrinti tvaresnę perėjimą iš švietimo sistemos į darbo rinką daugelyje valstybių narių, reikia dėti daugiau pastangų siekiant įtikinti įmones, pirmiausia MVĮ, investuoti laiką ir pinigus į jaunus besimokančiuosius. Kiti spręstiniai uždaviniai:

- užtikrinti pakankamą kvalifikuotų mokytojų skaičių;
- sukurti ir įgyvendinti tinkamas kokybės užtikrinimo sistemas ir
- pritraukti (organizuoti) finansavimą ir kitokią paramą PRM įstaigų ir verslo įmonių bendradarbiavimo srityje.

Suaugusiųjų mokymasis ir tęstinis profesinis rengimas ir mokymas: kad sparčiai kintančioje darbo aplinkoje liktų konkurencingais ir našiais, suaugusieji turi nuolat atnaujinti ir tobulinti savo įgūdžius. Suaugusiųjų mokymosi

sistemos turi tenkinti labai įvairius besimokančiųjų, įmonių ir visuomenės poreikius. Jose turi būti užtikrinama, kad visi asmenys galėtų lengvai ir sąžiningomis sąlygomis pasinaudoti galimybėmis mokytis. Visų pirma, pirminio švietimo ar mokymo programų nebaigusiems asmenims, neturintiems būtiniausių įgūdžių, kurių reikia dabartinėmis ekonominėmis ir socialinėmis sąlygomis, reikėtų sudaryti galimybes tuos įgūdžius įgyti vėliau gyvenime. Tobulindami įgūdžius ir persikvalifikuodami suaugusieji gali užtikrinti, kad jų įgūdžiai ir toliau būtų svarbūs ir atitiktų realijas; tai svarbu ne tik darbo aplinkoje, bet ir norint aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Daugelyje ES valstybių narių aukšto lygio įgūdžius jau turintys suaugusieji paprastai turi gerų galimybių mokytis ir gali nuolat atnaujinti savo įgūdžius. Tačiau būtent tiems, kurių įgūdžiai riboti ir kuriems labiausiai reikia galimybių studijuoti ir mokytis, paprastai ir kyla

daugiausia sunkumų siekiant pradėti mokytis. Dėl šių priežasčių parama nekvalifikuotiems arba žemą kvalifikaciją turintiems suaugusiems dabar dažnai įtraukiama į valstybių narių politikos darbotvarkę ir neretai yra švietimo ir mokymo politikos dalis.

Visoje Europoje šalys finansuoja arba padeda finansuoti daug įvairių švietimo ir mokymo programų. Kartais tose programose numatomos įgūdžių patvirtinimo priemonės, įskaitant pirminį įgūdžių įvertinimą, orientavimą ir informavimo kampanijas. Vis dėlto neretai per mažai suaugusiųjų turi galimybių dalyvauti tinkamose kokybiškose mokymo programose, kad patobulintų savo įgūdžius arba persikvalifikuotų.

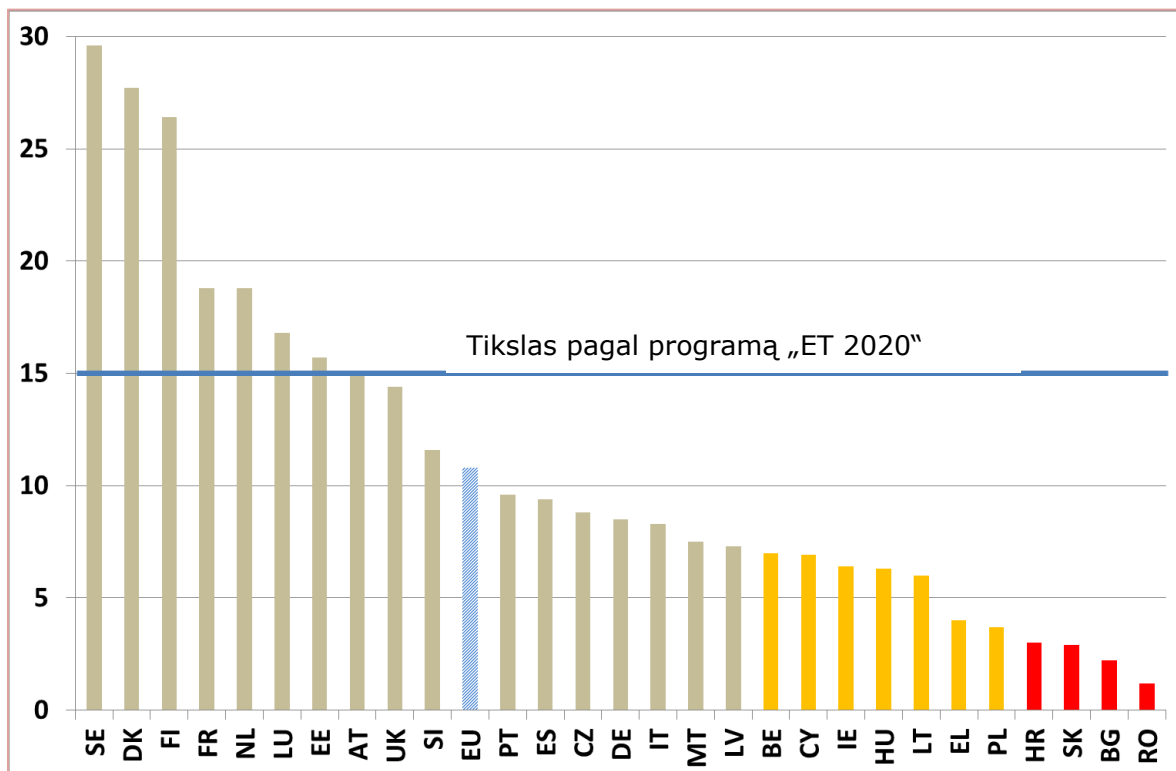
2016 m. pristatydama įgūdžių darbotvarkės teisės aktų rinkinį Europos Komisija pasiūlė **Įgūdžių garantijos iniciatyvą**, kurios tikslas – padėti mažinti kvalifikuotų darbuotojų trūkumą, nelygybę ir atsižvelgti į naujus darbo rinkos poreikius, kuriems patenkinti reikia vis aukštesnio lygio įgūdžių.

Įgyvendindamos Įgūdžių garantijos iniciatyvą valstybės narės užtikrintų, kad nekvalifikuotiems suaugusiems būtų sudaromos galimybės tobulinti įgūdžius, be kita ko, numatant galimybę:

- (a) įvertinti jų įgūdžius ir nustatyti, kokių įgūdžių trūksta;
- (b) gauti prie individualių poreikių pritaikytas švietimo ir (arba) mokymo priemones ir
- (c) jų įgūdžius patvirtinti.

Taikydamos atvirą švietimo ir mokymo koordinavimo metodą (programą „ET 2020“) valstybės narės susitarė dėl tikslo, kurį reikėtų pasiekti iki 2020 m. – kad mokymosi programose dalyvautų bent 15 proc. suaugusiųjų (25–64 metų amžiaus). Tačiau 2016 m. vidutinis rodiklis buvo tik 10,8 proc. Deja, tokiose programose rečiau dalyvauja asmenys, grįžtantys į darbo rinką po nedarbo laikotarpio, vyresnio amžiaus asmenys ir pusiau kvalifikuotus ir nekvalifikuotus darbus dirbantys asmenys, t. y. tie, kuriems labiausiai reikia atnaujinti ir tobulinti įgūdžius.

11 diagrama. Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą programose (25–64 metų gyventojai, %, 2016 m.)

Šaltinis – Eurostato darbo jėgos tyrimas.

Visiškas skaidrumas ir kvalifikacijų palyginamumas ES padės valstybėms narėms įgyti pasitikėjimą viena kitos kvalifikacijomis ir palengvins besimokančiųjų ir darbuotojų judumą. Tam valstybės narės derina savo kvalifikacijų lygius su aštuoniais lygiais pagal Europos kvalifikacijų sandarą (EKS) ir naujai išduodamuose pažymėjimuose bei diplomuose nurodo EKS lygius ir nacionalinės kvalifikacijų sąrangos lygius.

Ne formaliojo švietimo ir mokymo sistemoje įgyti įgūdžiai neretai nėra dokumentuojami arba oficialiai pripažįstami. Valstybės narės susitarė iki 2018 m. sukurti nacionalines neformaliojo ir savaiminio mokymosi patvirtinimo priemones¹⁸. Visų pirma, jos susitarė sudaryti galimybę visiems bedarbiams atlikti įgūdžių auditą per šešis mėnesius po tokio poreikio nustatymo. Įgūdžių auditas padeda įvertinti asmens žinias, įgūdžius ir gebėjimus ruošiantis neformaliojo ar savaiminio mokymosi rezultatų patvirtinimui ir (arba) planuojant profesinio perorientavimo arba mokymo projektą. Taigi tai ypač svarbu žemesnės kvalifikacijos asmenims, bedarbiams ar asmenims, kuriems gresia prarasti darbą, migrantams ar tiems, kurie nori pakeisti profesinės veiklos pobūdį. Ne formaliojo švietimo sistemoje įgytus įgūdžius galima patvirtinti pasinaudojant tinkamiausiomis galimybėmis ir taip įgyti kvalifikaciją arba dalinę kvalifikaciją.

Patvarios **įgūdžių valdymo sistemos** gali padėti ugdyti ir optimizuoti dabartinės ir būsimos darbo jėgos įgūdžius ir gebėjimus. Veiksmingos sistemos grindžiamos objektyviu įgūdžių nustatymu taikant patikimus įgūdžių vertinimo, numanymo ir prognozavimo mechanizmus. Tokia informacija yra naudingos gairės rengiant švietimo ir mokymo politiką ir teikiant profesinio orientavimo paslaugas.

Komisija sprendžia su skaitmeniniais įgūdžiais susijusias problemas ES

¹⁸ Remiantis Tarybos rekomendacija dėl neformaliojo mokymosi ir savišvietos rezultatų patvirtinimo (2012/C 398/01).

įgyvendindama Didžiosios koalicijos užimtumui skaitmeniniame sektoriuje skatinti iniciatyvą¹⁹ ir sukūrė bendrą **Europos skaitmeninės kompetencijos programą**, kurioje aprašytas dabar visiems piliečiams būtinų skaitmeninių kompetencijų rinkinys. Valstybės narės Europos skaitmeninės kompetencijos programą ir su ja susijusią vertinimo priemonę naudoja rengdamos savo mokymo, mokymosi rezultatų arba mokytojų rengimo programas.

Panašus darbas atliktas kuriant **Europos verslumo orientacinę sistemą** (*EntreComp*), kurią galima naudoti rengiant verslumą, kaip gebėjimą, skatinančias mokymo programas ir mokymosi priemones.

Komisija taip pat remia Europos sektorių įgūdžių sąjungų steigimą siekiant rengti sektorių įgūdžių strategijas, nuspėti įgūdžių poreikius konkrečiuose sektoriuose ir užtikrinti, kad PRM sistemos būtų geriau pritaikytos prie tų įgūdžių. Sektorių įgūdžių sąjungų tikslas – padėti strateginiuose sektoriuose numatyti įgūdžius, būtinus Europos augimo ir darbo vietų kūrimo, konkurencingumo, energetikos ir klimato kaitos tikslams pasiekti. Pavyzdžiui, Atsinaujinančiosios energijos ir žaliųjų technologijų sąjunga sprendžia problemas, susijusias su kvalifikuotų darbuotojų trūkumu ir įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitiktimi, siekiant užtikrinti Europos lyderystę atsinaujinančiosios energijos srityje visame pasaulyje ir perėjimą prie šiuolaikinės mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos ir sutelkiant dėmesį į nuo iškastinio kuro nepriklausantį energetikos sektorių.

4. DABARTINĖS POLITIKOS PADĖTIES KRYŽMINĖ PATIKRA

Įgūdžių ugdymas: Kovos su švietimo ir mokymo įstaigų nebaigimu politika [žr. atskirą teminės informacijos apie mokyklos nebaigiančius asmenis suvestinę] taip pat remiamas tikslas, kad visi jauni žmonės pasiektų minimalų

¹⁹ Žr. teminės informacijos suvestinę „Skaitmeniniai įgūdžiai ir užimtumas“.

išsilavinimo lygį, kad galėtų toliau ugdyti įgūdžius aukštojo mokslo sistemoje arba darbo rinkoje.

Valstybės narės padarė tam tikrą pažangą gerindamos pagrindinius įgūdžius:

- Bulgarija nepalankias sąlygas turintiems besimokantiejiems suteikė daugiau galimybių naudotis kokybiškomis švietimo paslaugomis;
- Portugalijoje vietos valdžios institucijų ir mokyklų grupės bendradarbiauja įgyvendindamos nacionalinį planą geriams mokymosi rezultatams mokyklose skatinti;
- Airijoje nustatyti konkretūs raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti įgūdžių tikslai probleminėse mokyklose ir palyginti plataus užmojo nacionaliniai tikslai, susiję su prastus ir geriausius įgūdžius turinčių asmenų skaičiumi iki 2025 m.;
- Čekija remia vaikų darželius, pradines ir vidurines mokyklas socialiai atskirtose vietovėse rengdama ir įgyvendindama individualius integracijos planus ir
- Rumunijoje vykdomas ESF projektas, kuriuo siekiama pritraukti aukštos kvalifikacijos mokytojus į problemines mokyklas, laipsniškai pradedamos įgyvendinti naujos gebėjimais grindžiamos pagrindinio ugdymo programos.

Pirminis profesinis rengimas ir mokymas: neseniai PRM programas baigusiu asmenų užimtumo rezultatai geresni nei neseniai pagal bendrojo lavinimo programas vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų. Vis dėlto už vidutinių rezultatų slypi tam tikri skirtingų šalių skirtumai ir tai taip pat rodo, kad PRM kokybę dar galima pagerinti tose šalyse, kuriose PRM rezultatai yra prastesni už ES vidurkį (Belgijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Latvijoje ir Rumunijoje). Keliose ES valstybėse narėse (Čekijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Maltoje ir Portugalijoje) taip pat gana daug vidurinio išsilavinimo neturinčių jaunų žmonių arba jaunų žmonių, pasirinkusių bendrojo lavinimo vidurinę mokyklą, bet neįgijusių aukštojo mokslo laipsnių.

Suaugusiųjų mokymasis ir suaugusiųjų įgūdžiai: septyniose šalyse suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi programose lygis viršija lyginamąjį rodiklį pagal programą „ET 2020“ (15 proc.): Danijoje, Estijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Suomijoje ir Švedijoje. Mažiausias dalyvavimo lygis yra Bulgarijoje, Vengrijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje.

Skaidrumas ir įgūdžių bei kvalifikacijos pripažinimas: kol kas 24 valstybės narės savo nacionalines kvalifikacijų sandaras susiejo su Europos kvalifikacijų sandara (EKS), 16 valstybių narių nacionaliniuose pažymėjimuose ir diplomuose nurodo EKS lygius arba yra numačiusios datą, nuo kurios tai darys.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi patvirtinimas: valstybės narės ruošiasi priimti nacionalines priemones, kurias taikant bus patvirtinami ne formального švietimo ir mokymo sistemoje įgyti įgūdžiai. Pažangos lygis valstybėse narėse skiriasi ir iki 2018 m. termino dar reikia nemažai nuveikti. Pavyzdžiui, pagal 2014 m. Europos neformaliojo mokymosi ir savišvietos rezultatų patvirtinimo aprašą 15 valstybių narių (Bulgarija, Čekija, Danija, Vokietija, Airija, Graikija, Ispanija, Kipras, Lietuva, Malta, Austrija, Portugalija, Rumunija, Slovakija ir Jungtinė Karalystė) pranešė, kad dar neįgyvendinta įgūdžių audito sistema, kuri yra viena iš nacionalinių patvirtinimo priemonių dalių.

Įgūdžių valdymas: būtina reguliariai stebėti darbo rinkos paklausą, o paklausią profesijų arba profesijų, kurių atstovų yra per daug, stebėsenos sistema yra darbo rinkos duomenų sistemos pagrindas. Nepaisant to, daugumoje valstybių narių šiuo metu nėra pakankamai gero stebėsenos mechanizmo. Tik trečdalis valstybių narių

vykdo darbo paklausos raidos stebėseną, dar trečdalyje yra tik dalinių duomenų²⁰.

Skaitmeniniai įgūdžiai: skaitmeninės darbotvarkės rezultatų suvestinėje vertinama Europos skaitmeninės ekonomikos pažanga taikant skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksą (DESI), sudėtinį indeksą, kuriuo apibendrinami svarbūs Europos skaitmeninės veiklos rezultatų rodikliai ir stebima ES valstybių narių raida skaitmeninio konkurencingumo srityje²¹. Skaitmeninių įgūdžių raida stebima taikant to indekso žmogiškojo kapitalo aspektą. Geriausių su pagrindiniais įgūdžiais ir jų naudojimu susijusių rezultatų pavyko pasiekti Danijai, Liuksemburgui, Nyderlandams, Suomijai, Švedijai ir Jungtinei Karalystei. Geriausi su pažangiais įgūdžiais ir plėtra susiję rezultatai – Airijoje, Austrijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Su abiem aspektais susiję Bulgarijos, Graikijos ir Rumunijos rezultatai nuolat yra vieni iš prasčiausių.

Data: 2017 09 29

²⁰ Kokybiniai duomenys; remiamasi Europos Komisijos dokumentu „Ilgą laiką laisvų darbo vietų ES darbo rinkose aprašymas ir analizė“, 2014 m.

²¹ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-scoreboard>.